



Çeşm-i Cihan:
Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları E - Dergisi
ISSN: 2149-5866
Sayı: 12 (Temmuz 2025), 45-58, TÜRKİYE
DOI: 10.30804/cesmicihan.1704417
Araştırma Makalesi

BARTINLI KADINLARIN MANTOSU: GELENEKSEL GABA YAZMA

Elif TUZCUOĞLU YİĞİT *

Öz: : Bartın geleneksel yazmaları, özellikle "gaba yazma" olarak bilinen siyah zemin üzerine büyük çiçekli yazmalarıyla Anadolu baskı yazmacılığında önemli bir yere sahiptir. "Bartınlı kadınların mantosu" olarak ifade edilen "gaba yazma" ilin kültürel kimliğini, kadınların sosyal yaşamını yansıtmaları bakımından korunması ve gelecek nesillere aktarılması gereken önemli bir kültürel mirastır. Bu çalışma, unutulmaya yüz tutmuş Bartın ağaç baskı sanatı ve ilin yöresel kimliğinin simgesi olan "gaba yazma"nın kültürel bağlamı hakkında bilgiler içermektedir. Bununla birlikte yörenin geçmişte önemli bir el sanatı olan ağaç baskı sanatı ile Bartın yöresine özgü olan geleneksel "gaba yazma"nın geçmişi, günümüzdeki durumu ve geleceği üzerine değerlendirmeler yapılmıştır. Bu çalışma söz konusu kültürel değerlerin korunması ve gelecek nesillere aktarılması için bir çağrı niteliği taşımaktadır. Yörenin önemli kültürel değerlerinden olan Bartın yazması ve geleneksel baskı sanatının halk bilimi literatürüne kazandırılmasının hedeflendiği bu çalışma; hem yörenin önemli bir kültürel mirasının korunmasına hem de bu alanda yapılan az sayıdaki çalışmaya akademik katkı sağlayacaktır. Makale, literatür taraması ve derlemeler neticesinde oluşturulmuştur. Günümüzde yörede unutulmaya yüz tutmuş el sanatını icra eden bir usta olmadığı için geleneksel ağaç baskı hakkında bilgisi olan en yetkin üç kişiyle görüşme yapılmıştır. Bu görüşmelerde geleneksel sanatın teknikleri, kullanılan malzemeler, desenlerin anlamları, ağaç baskı sanatının günümüzdeki durumu ve "gaba yazma"nın kültürel anlamı hakkında bilgi toplanmıştır. Bartın'ın unutulmaya yüz tutmuş iki önemli kültürel değerinin son durumları kayıt altına alınmış olup araştırma sonucunda gelecek nesillere aktarılması yönünde neler yapılabileceği konusunda öneriler içermektedir.

Anahtar Kelimeler: Geleneksel El Sanatı, Ağaç Baskı Sanatı, Bartın, Geleneksel "Gaba Yazma", Motif ve Desen.

THE COAT OF BARTIN WOMEN: TRADITIONAL "GABA YAZMA"

Abstract: Bartın traditional headscarves, especially the headscarves with large flowers on a black background known as "gaba yazma", have an important place in Anatolian printed headscarves. The "gaba yazma", which is referred to as the "coat of Bartın women", is an important cultural heritage that should be protected and passed on to future generations as it reflects the cultural identity of the province and the social life of women. This study includes information about the almost forgotten art of Bartın woodblock art and the cultural context of "gaba yazma", which is the symbol of the province's local identity. In addition, evaluations were made on the past, present and future of the art of woodblock, which was an important handicraft in the region, and the traditional "gaba yazma", which is specific to the Bartın region. This study is a call for the preservation of these cultural values and their transfer to future generations. This study, which aims to introduce Bartın scarf and traditional printing art, which are important cultural values of the region, to the folklore literature, will both contribute to the preservation of an important cultural heritage of the region and to the few studies conducted in this field. The article was created as a result of literature review and compilations. Since there is no master of this almost forgotten handicraft in the region today, the compilation was made by the three most competent people who have knowledge about traditional woodblock art. In these interviews, information was collected about the techniques of traditional art, the materials used, the meanings of the patterns, the current state of woodblock printing art and the cultural meaning of "gaba yazma". The current status of two important cultural values of Bartın that are on the verge of being forgotten has been recorded and the research includes suggestions on what can be done to pass them on to future generations.

Keywords: Traditional Handicraft, Woodblock Art, Bartın, Geleneksel "Gaba Yazma", Motif and Pattern.

*Bartın İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Folklor Araştırmacısı, Bartın Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Doktora Öğrencisi, ORCID: 0009-0001-4215-4396, elif.yigit@ktb.gov.tr.

Başvuru/Submitted: 23 Mayıs 2025

Kabul/Accepted: 23 Haziran 2025

Giriş

Anadolu’da her yöre insanının kendine has kültürel değerleri ve yaşam biçimi olduğu gibi kendine özgü giyim kültürü vardır. Geleneksel kıyafetler, bir toplumun kültürel kimliğinin önemli bir yansımasıdır. Anadolu kadınının giyim kuşamında önemli bir yere sahip olan aksesuarlar da sadece kıyafetleri tamamlamakla kalmaz aynı zamanda kıyafetlerin anlamını derinleştirir ve giyene özel bir kimlik kazandırır. Geçmişten günümüze Anadolu kadınının geleneksel kıyafetlerini tamamladığı önemli aksesuarlardan biri de yazmalar olmuştur. Günümüze kadar yörelere göre değişik isimlerle tanımlanan yazmalar, Anadolu’da kadınların kullandığı bir başörtüsüdür. İnce tül bent üzerine tahta kalıplarla desen basılarak üretilen ve etnografik değer taşıyan başörtüsü (Sözen & Tanyeli, 2011, 323) olarak tanımlanan yazmalar; Anadolu’nun geleneksel özelliklerini ve kültürel zenginliğini yansıtan “ağaç baskı sanatı” ile yapılmaktadır.

Yazmak fiilinden gelen ve en eski el sanatlarından biri olarak yazmacılık sanatı geleneksel baskı sanatının en eski tekniği olan kalemle çizilerek yapılan kalem işi yazmalarından ismini almıştır (Aydın, 2017, 220). Ancak zamanla yazmalara kalıplarla şekiller verilmeye başlanmış ve ağaç baskı sanatı, geleneksel el sanatları içinde kendine yer edinmiştir.

Bu geleneksel sanat, Anadolu’nun birçok yöresinde farklı teknik ve motiflerle yaşatılmış, her yöre kendi özgünlüğünü yazmalara yansıtmıştır. Ülkemizde geleneksel el sanatlarında yazma baskı sanatı, sadece bir süsleme tekniği olmanın ötesinde kültürel kimliğin ve sanatsal yaratıcılığın önemli bir ifadesi olmuştur. Anadolu baskı yazmacılığı içinde Bartın ilinin farkı ve önemi ise yöreye özgü olan "gaba" yazmalarıyla belirginleşmiştir. Bartın gaba yazmaları, yörenin doğal güzelliklerinden ve kültürel zenginliğinden ilham alan desenleriyle öne çıkmakta olup hem ilin kültürel kimliğinde hem de kadınların yaşamında önemli bir yer tutmaktadır.

Teknolojinin gelişmesi ve tekstil sektöründeki değişimler, yazmacılık sanatını diğer yörelerde olduğu gibi Bartın yöresini de olumsuz etkilemiştir. Bartın’ın kültürel mirası olan yazma baskı sanatı günümüzde modernleşmeyle birlikte değişimlere uğramış ve bugün yörede sanat tamamen unutulmuştur. Ancak bu geleneksel el sanatı ürünü olan gaba yazmalar, yüzyıllardır yöre kadınları tarafından yaşatılmaktadır. Sadece bir aksesuar olmanın ötesinde, aynı zamanda yörenin sosyal ve kültürel yapısını yansıtan yazma baskı sanatı ve Bartın’ın kültürel kimliğinin bir parçası olan gaba yazmanın korunması gelecek nesillere aktarılması açısından büyük önem taşımaktadır. Bu çalışma, Bartın ağaç baskı yazma sanatı ve ilin yöresel kimliğinin simgesi olan "gaba yazma"nın tarihsel süreci ile kültürel bağlamı hakkında bilgiler içermektedir. Böylece Bartın’ın unutulmaya yüz tutmuş ağaç baskı sanatına dair farkındalık yaratarak yazmacılık sanatının kültürel mirasımızdaki yerini yeniden hatırlatacaktır.

Çalışma öncesi literatür taraması yapılmış ve bu alanda yapılan oldukça az çalışmanın olduğu tespit edilmiştir. Bugün unutulmuş, yok olmuş yazma baskı sanatı ve Bartın yazması ile ilgili sadece bir tane basılı eserin olduğu görülmüştür. O dönemde yaşayan ustalardan ve babasının yazma dükkânında geçtiği çocukluk anılarından yola çıkarak Erdenay Çınçın tarafından hazırlanan “Bartın Yazmaları, Ustaları ve Tarihçesi” isimli kitap çalışmamızda yararlandığımız önemli bir yol gösterici olmuştur. Bu eser dışında araştırma konusu hakkındaki bilgilere yörede o dönemle ilgili bilgi sahibi olan kaynak kişilerle görüşmeler sonucu ulaşılmıştır. Saha ve arşiv çalışmaları neticesinde oluşturulan bu çalışmada yörenin geçmişte önemli bir el sanatı olan yazma baskı sanatı ile geleneksel giyim tarzı olan gaba yazmanın geçmişi, günümüzdeki durumu ve geleceği üzerine değerlendirmeler yapılmıştır.

Bartın’da Ağaç Baskı Yazma Sanatının Tarihî Geçmişi

Ülkemiz, geleneksel el sanatları bakımından zengin bir mirasa sahiptir. Kuşaktan kuşağa aktarılan bu miras, toplulukların çevreleriyle, doğayla ve tarihleriyle etkileşimlerine bağlı olarak sürekli biçimde yeniden yaratılır ve bu onlara kimlik duygusu verir (Arioğlu - Atasoy, 2015).

Türk halk sanatları içerisinde önemli bir yeri olan yazma baskı sanatı da el sanatlarımızın arasında önemli bir yer tutmaktadır. Yazmacılık sanatı, yöresel motiflerle oyulmuş ahşap kalıplar kullanarak, ustaların kendilerine özel tariflerle hazırladığı bitkisel boyaların kullanıldığı, elle çizilen veya önceden hazırlanan ahşap kalıplarla kumaş üzerine desenlerin basıldığı geleneksel bir el sanatıdır (Caferoğlu, 2021, 2044). Anadolu’da yazmacılık sanatının ilk ne zaman ortaya çıktığı konusunda ilgili kesin bir bilgi yer almamaktadır. Ancak kaynaklarda günümüze ulaşan en eski yazma örneklerinin 16. yüzyıla ait olduğu bilinmektedir. Anadolu’da özellikle Tokat, Kastamonu, Bartın, Gaziantep ve Diyarbakır gibi belli başlı şehirlerde bir meslek olarak gelişen yazma baskı sanatı, 17. yüzyılda İstanbul’da en yüksek düzeye ulaşmıştır (Atukeren, 2019, 217). Günümüzde Bartın’da unutulmaya yüz tutmuş el sanatlarından biri olan yazma baskı sanatının tarihsel gelişimi çok eskilere dayanmaktadır. Bu kapsamda yapılan çok az sayıdaki çalışmadan bu gelişim sürecini şu şekilde özetleyebiliriz:

Bartın’da ağaç baskı yazma sanatının tarihi geçmişi 19. yüzyıla kadar uzanmaktadır. Yazma baskı sanatı, geçmişte bu sanatın önemli merkezlerinden biri olan Bartın’a Trabzonlu bir usta aracılığıyla gelmiştir. 1915 yılında Trabzon’dan Bartın’a yerleşmek için gelen Dursun Ofluğlu, gelirken yanında getirdiği baskı kalıpları ile Bartın’da ilk yazma baskı atölyesini kurarak yörede yazmacılık sanatını başlatmıştır. Usta bu sanatı yörede 23 yıl icra etmiştir (Aydın, 2017).

O dönemlerde yörede köy nüfusunun yoğun olması ve yazmacılığın uzun yıllar rağbet görmesi bölgeye çeşitli ustaların gelmesini sağlamıştır. Bu ustalardan biri de 1940’lı yılların başında İstanbul’dan Bartın’a imalathane açmak için gelen Ermeni ustası Tavit Satar’dır. Bazı kaynaklarda Saplıyakçıoğlu olarak geçen soyadını bir süre sonra Satar olarak değiştiren Tavit Usta; Dursun Ofluğlu’nun ölümünden sonra Bartın’da bu sanatı birçok kişiye öğreten ve çıraklar yetiştiren bir ustadır. Anadolu’da olduğu gibi kalıp baskı yazmacılık sanatı, Bartın’da da Ermeni bir usta olan Tavit Satar Usta aracılığıyla ve usta çırak ilişkisi içerisinde sürdürülmüştür (Çinçin, 2018, 10). Yapılan derleme çalışmasında Bartın’ın en tanınmış ve günümüzde tek yazmacısı olan Servet Çinçin, farklı Ermeni ustaların Bartın’a gelerek çıraklar yetiştirmesi bilgisini destekler nitelikte şu ifadeleri kullanmıştır: “En iyi kalıp ustaları o dönemde hep Ermenilerdi. Ermeni Ustası Sarkis Usta 1964-1969’a kadar Bartın’a gelerek çıraklarıyla birlikte ağaç baskı yazma sanatını icra etmiştir (KK-1).”



Görsel 1 Ağaç Yazma Kalıbı

Daha sonra Tavit Usta kardeşi Maşig’i de Bartın’a çağırmış ve bu el sanatını birlikte icra etmişlerdir. Bir süre sonra da Maşig usta Bartınlı Mehmet Kalafat ile birlikte bir atölye açmış ve eski Bartın motiflerinden esinlenerek değişik yazma kalıpları hazırlayarak üretime geçmişlerdir. “Bartın yazması” adıyla satış alanını genişleten ustalar bu arada birçok çırak yetiştirmişlerdir (Bartın HEM, 2011). Bu süreçten sonra Bartın’da bu sanat, Bartınlı aileler tarafından sürdürülmüştür. 1952’ye kadar birlikte çalıştıktan sonra Mehmet Kalafat, yazmacılık sanatını tek

başına sürdürmeye devam etmiştir. Yazma sanatını Bartın’da uzun süre yapan bir diğer usta da Mehmet Kalafat’ın çırağı olan Turhan Abancı’dır (Çilsüleymenoğlu, 1996). Turhan Abancı’nın annesi Gülşen Abancı o dönemi şu cümlelerle anlatmaktadır:

İlk önce İstanbul’dan alıp satıyorduk. Gaba yazmanın üretimi çok zor ve zahmetlidir. Oğlum Mehmet Kalafat’tan bu işin inceliklerini öğrendi. Ustası Kalafat öldükten sonra ayrı dükkân açtı. Evimizin altında, yazmaları yıkamak için de önünde üç havuz yaptık. Oğluma ben de yardım ettim ve kendimiz basmaya başladık (KK-2).

Bartın’da bu el sanatını yürüten ve yaşatan son temsilci ise Sayın Ersöz olmuştur. Yazma baskı ustası Ersöz de yine Tavit Satar’ın çırağı olmakla birlikte 23 yıl tahta kalıp baskı tekniğini yazmacılık sanatında uygulamış ve Bartın’da ağaç baskı yazma sanatını yapan son usta olmuştur (Atukeren, 2019, 219). Bartın’da kalıpla baskı tekniği 1972 yılına kadar uygulanmıştır. Bu tarihten sonra ahşap baskı kalıpları yerini serigrafi denilen daha çok ticari baskılar için kullanılan film baskı usulü çalışmalara bırakmıştır (Sesli, 2024, 16). Yörede geleneksel baskıdan modern baskıya geçiş sayılacak bu dönemi kaynak kişi Servet Çınçın şöyle özetlemiştir:

1972’den sonra tahta kalıp baskı yapan kalmamıştır. 1976’ya kadar serigrafiyi öğrenen ustalar bu yöntemle baskı yapmaya başladı. Serigrafiye geçildi ve hatta 1982’ye kadar sürdü. Sayın Ersöz de bir zaman sonra serigrafiyle yazma baskı sanatını icra etti. Ersöz yazmacılığı 1990’a kadar sürdürdü ve Bartın’da bu sanatı icra eden son usta oldu (KK-1).

Sözlü kaynakların da ortak olarak ifade ettiği gibi yazma baskı sanatı oldukça emek isteyen ve “boya hazırlama, baskı, en az üç kez yıkama ve kurutma” gibi birçok aşamadan geçerek yapılan bir el sanatıdır (KK-1, KK-2, KK-3). Teknolojinin ilerlemesi, talebin çoğalması ve iş gücünden tasarruf gibi nedenlerden dolayı Bartın’da küçük yazma baskı atölyeleri zamanla kapanarak fabrikasyon seri üretime yenik düşmüştür. Günümüzde yazmalarıyla ünlü birçok şehirde olduğu gibi Bartın’da da ustalarıyla birlikte bu el sanatı unutulmaya yüz tutmuştur (Çınçın, 2018, 23). Yazmacı Servet Çınçın ve babasının yazma dükkânında büyüyen oğlu Erdenay Çınçın şahit olduğu o dönemleri şu şekilde anlatmaktadırlar:

Bu sanatı dedem ilk ahşap kalıp baskılarla yapıyor. Bence bu iş bu nedenle zanaat değil bir sanattır. Daha seri üretim yapmak için araştırırken serigrafi tekniğini yapan birisiyle tanışıyor ve ondan öğreniyor. Ben kalıp baskı dönemine şahit olmadım. Ben beş yaşıma geldiğimde bu sanatı birkaç usta kalıp baskı yöntemiyle değil serigrafi yöntemiyle devam ettiriyordu. Babam da onlardan alıp satıyordu (KK-3).

Ben 1959 doğumluyum ve altı yaşında babamın yanında bu yazmacı dükkânında nasıl basıldığına şahit olduğum için biliyorum. Atölyeler fabrikasyon ürünlere yenildi. Anadolu’da el baskıcıları seri üretimle rekabet edemedi. Günde otuz adet elde kalıplarla baskı yapan ustalar seri üreten fabrikalarla yarışamadılar. Tabii diğer bir sebep de belli bir nesilden sonra eşarplar çıktığı için artık insanlar yazma kullanmamaya başladı. El baskısı yazmalar geri planda kaldı (KK-1).

Kaynak kişilerden alınan bilgilerden de anlaşıldığı üzere son usta Ersöz’den sonraki dönemlerde küçük baskı atölyelerinin zamanla kapanmasının nedeni sadece teknolojik gelişmelerle açıklanamaz. El baskı yazma kalıplarıyla uzun zaman ve çok fazla emek harcanırken serigrafi yöntemiyle baskıda zaman ve emekten tasarruf edilmesi geleneksel baskı sanatını olumsuz etkileyen diğer faktörler olarak karşımıza çıkmaktadır. Bununla birlikte fabrikasyon ürünlerle basılan yazmaların daha kaliteli ve çok çeşitli basılabilmesi sonucunda kalıp baskı yazmalara talep giderek azalmış ve bu durum da ustaları olumsuz etkilemiştir. Birbirine bağlı ve her biri yazma baskı sanatının yörede bitmesine neden olan görünürdeki bu etkenlerin dışında bir de ustaların zamanla yetiştirecek çırak bulamaması da baskı sanatını temelden sarsmıştır (KK-2). Çünkü gelenek aktarıcısı olarak bu ustalar, sahip oldukları kültürel birikimi ve aktaran,

öğreten, icra eden ve bu şekilde geleceğe taşıyan kişiler olarak sahip oldukları kültürel belleği aktaramamışlardır (Arioğlu - Atasoy, 2015, 113).

Ustaların çırak yetiştirememelerinin iki önemli sebebi vardır. Bunlardan birisi o dönemdeki ustalar arasında olan gizli rekabet duygusudur. Yazma baskı sanatının olmazsa olmazı doğal boyaların formüllerini yazma ustalarının sır gibi saklaması ve formüllerin çırakların eline geçmesinden korkmaları nedeniyle çırak yetiştirmekten kaçınmışlardır (Çinçin, 2018, 56). Diğer sebebi ise yazma baskı sanatının meslek hastalığını ortaya çıkarmasıdır. Baskıda kullanılan boyaların zehirli olması ve özellikle siyah rengin yapımında kullanılan anilinin yazmaları kurutma sırasında havaya saldığı zehirli gazı solumaları ustaların çoğunun erken yaşta ölmelerine sebep olmuştur (KK-1, KK-2, KK-3). Bu nedenle zamanla ustalar mesleği öğrenmek isteyen çırak bulamamışlar. Bu konuda kaynak kişiler şu bilgileri vermişlerdir:

Hiçbir yazma ustası altmış yaşını bulamaz derlerdi. Akrilik boyanın kururken ortaya yaydığı koku o kadar zehirlidir ki. O dönemde solmayı engelleyecek madde sadece akrilikti (KK-1). Artık kimse uğraşmaz. Göktaş bile vardı boyalarda... Göktaş zehir değil mi? O bile vardı içinde. Boyanan yazmalar sıcak odada kurutuluyordu. Bir gün bir gece sobalar yanardı. Gözlerimiz yanardı yazmaları kurusun diye asarken... Odada sıcak sobada o gaz daha çok gün yüzüne çıkardı. Sonra havuzlara sokardık. Evin bahçesinde üç havuzda yıkanıp kurutulurdu (KK-2).

Geçmişte yörede çok geçerli bir meslek olan bu sanat zamanla yörenin önemli bir geçim kaynağı haline gelmiştir. Ancak günümüzde geleneksel yazma baskı sanatını yaşatacak, gelecek nesillerin öğrenmesini sağlayacak ustaların bulunamaması ve seri üretimin cazibesıyla fabrikasyon ürünlere geçilmesi yörede bu el sanatının tamamen yok olmasına neden olmuştur. Kaynak kişi el sanatının ustalara katkısını “Öldürmemiş de oldurmamış da bu meslek...” cümlesiyle özetlemiştir (KK-3).

Bartın’ın Geleneksel Gaba Yazması

Ülkemizde ağaç baskı yazma sanatının geliştiği belli başlı yerlerden biri olan Bartın ayrıca yazmalarıyla tanınan bir şehir olmuştur. Bartın’da geleneksel yazmacılık sanatı ve yöreyle özdeşleşen “gaba yazma”sı geçmişten günümüze kadar uzanan köklü bir geleneğe sahiptir. Bartın geleneksel yazmaları, özellikle siyah zeminli yazmalarıyla Anadolu baskı yazmacılığında önemli bir yer edinmiştir. Renginden dolayı yörede “kara yazma” olarak da ifade edilmektedir. “Gaba yazma” denmesinin sebebi normal yazma kumaşlarından farklı kumaşa basılmasıdır. Tülbentten daha kalın, patiskadan ince, iç göstermeyen mermerşahi kumaşa basıldığı için “kaba yazma”, yöre ağzıyla “gaba yazma” denilmektedir (KK-3).



Görsel 2 Bartın Gaba Yazma

Yörenin kendine has bir yazması olan “gaba yazma” hem ilin kültürel kimliğinde hem de kadınların yaşamında önemli bir yere sahiptir. Gaba yazma, bir tekstil ürünü olmasının ötesinde aynı zamanda yörenin kültürel geçmişinin canlı bir belgesi niteliği taşımaktadır. Yazmaları bölgelere özgü kılan özellikler de desen, renk tonları ve ebatları olmuştur (Çınçın, 2018). Bartın yazmasını yöreye has yapan önemli özelliklerinden biri de dikdörtgen ve büyük ebatlarda allı güllü oluşudur. Bu özelliğiyle de tamamen yöreye has olmakla birlikte sadece bu yöre çevresinde kullanılmaktadır (KK-1). Kısacası Anadolu kadınlarının başlarına örttüğü tülbentlerden daha kalın ve büyük ebatta bir başörtüsüdür.



Görsel 3 Gaba Yazma Takan Bartınlı Kadın

Kalıp baskı yapımı tek kişinin yapabileceği bir el sanatı değildir. Satışa sunulmadan önce birçok aşamadan geçen bu el sanatı ekip işiyle yapılmaktadır. Kaynak kişilerin belirttiği üzere diğer yazmalara göre basımı en zor ve meşakkatli olan gaba yazmanın basımı kısaca şu şekilde özetlenebilir:

İlk olarak anilin boyanın desenlere bulaşmaması için çiçek desenler kireçle boyanır. Sonrasında kalan her yer anilinle boyanır. Anilin, indigo bitkisi damıtılarak elde edilen ve yazmaya siyah rengi veren bir çeşit boyadır (Çınçın, 2018, 11). Anilin, potasyum ve göz taşının bir arada kullanıldığı boyanın formülü çok önemlidir. Ustalar gramajına kadar tartarak boyayı hazırlarlar. Çünkü en ufak eksik veya fazla kullanım yazmanın formunu bozmaktadır. Aynı zamanda da çok zehirlidir. Boyaların kuruması zemin odası adı verilen yerde yapılmaktadır.

Burada yazmalar, kışın yakılan soba ısısıyla askılarda kurutulmaktadır. Yazma kurutulduktan sonra yıkama işlemine geçilir. Yıkama işlemi yazma baskısı yapan tüm yörelerde dere, nehir veya deniz kenarlarında yapılmaktadır (Öz, 2013, 1547). Bartınlı ustalar ise yıkama işlemini Bartın Irmağı'nda yapmakla birlikte atölyesi ırmağa uzak olan ustalar atölyelerinin önüne üç tane havuz yaptırarak boyalı yazmaları buralarda yıkamışlardır (KK-2). Sözlü kaynaklarla birlikte yazılı kaynaklarda da belirtildiği üzere yıkama işleminde yazmaların renklerinin solmaması (boyayı sabitlemek) için özellikle tuzlu suda yıkanması tercih edilmiştir. Bu el sanatının en önemli püf noktalarından biri sayılmaktadır (Aydın, 2017). Böylece çoğu yaşlıların sandıklarındaki gaba yazmalar ilk günkü renkleriyle günümüze kadar gelebilmiştir.



Görsel 4 Yetmiş Yıllık Gaba Yazma Örneği

Yıkama işleminde anilin siyaha döner, kireç akar ve çiçek desenlerin yerleri ise beyaz olarak kalır. Böylece çiçek yerlerine kalıp baskılarla istenen desenler basılmaya hazır hale gelmiş olur. Ağaç kalıplarla yapılan baskıdan sonra yazmalar tekrar yıkamaya gider ve yeniden bir kurutma işleminden geçer. En sonda ise bitkilerden elde edilen kırmızı, sarı ve yeşil renkler desenin içine boyanır ve toplam üç kez olmakla birlikte son kez tekrar yıkanır (Çınçın, 2018).

Kısacası ağaç baskı kalıplarıyla birçok kez elden geçerek yapılan dokuz dallı, on iki dallı diye yörede tabir edilen Bartın yazması, ustaların anilin ile karıştırarak hazırladığı boyalarla yapıldığı için yörede hiç solmayan yazma şeklinde pazara sunulmuştur (KK-1). Daha sonra serigrafiyle tanışan ustalar, el baskısıyla tek tek elli yazma basarken daha az emekle günde yüz elli yazma basmaya başlamışlardır (Çınçın, 2018).

Bartın Yazmasında Kalıp, Desen, Motif ve Renkler

Bartın gaba yazması, ahşap baskı teknikleriyle yapılan ve yöresel motiflerle süslenen bir yazmadır. Desenleme işlemi çoğunlukla ıhlamur ağacının oyularak hazırlanan kalıpların kumaşa uygulanmasıyla yapılmaktadır. Ihlamur ağacının seçilmesinin nedeni ise yumuşak ve kolay şekil verilebilen bir ağaç türü olmasıdır (KK-1).

Daha önce de bahsedildiği üzere mermerşahi denilen dokumalar üzerine yapılan bu kumaşlara baskı sanatı, yazma tezgâhlarına serilip gereken boya-baskı işi uygulaması gerçekleştirilmesiyle yapılmaktadır. Ağaçtan oyma baskı kalıplarıyla basılan yazmalardaki boyalar kurumaya bırakılıp daha sonra renklerin solmaması için son aşama olan yıkama sonrası yazmalar satışa sunulmaktadır (Çilsüleymanoğlu, 1996, 688).



Görsel 5 Gaba Yazma Desenlerinden Örnek

Desenler ise bölgenin kültürünü ve sembollerini yansıtmaktadır. Bölgeye özgü motiflerle bezenmiş gaba yazmaları, ustalar çoğunlukla çiçek ve bitki yaprakları gibi desenlerle süslemişlerdir. Kaynak kişimiz desenler hakkında şu bilgileri vermiştir:

Bartın yazmasının kendine has deseni vardır. Siyah zemin üzerine büyük allı güllü çiçek desenleri vardır. Örneğin; üzüm deseni, Frenk Üzümlü deseni de denir. Adını Bartın Irmağı kenarında yetişen “Kanlı Irmak Frengi” de denilen bir üzüm çeşidinden alır. Nar çiçeği rengindedir. Diğer bağ yaprağı deseni, bahar dalı olarak da söylenen buket çiçeği deseni ve komşu kavgası deseni ilk aklıma gelen desenlerdir. Bir de bir yumruğa benzetildiği için “kaynana yumruğu deseni” vardır. Farklı desenlerin bir araya gelmesiyle oluşan kalabalık bir görüntüyü andırdığı için bu ismi almıştır (KK-1).

Ustalar kalıplar hazırlarken doğadaki renk ve desenlerden ilham almışlar ve zaman içinde bu desenler sembolik anlamlar kazanmıştır. Bartın yazmalarında kullanılan büyük çiçek motifler, diğer bölgelerdeki yazmalardan farklı bir kompozisyon anlayışını ortaya koymaktadır. Yörenin doğal güzelliklerinden ve kültürel zenginliğinden izler taşıyan Bartın yazmaları, özgün desenlerin büyüklüğü ve aralıklı yerleştirilmesi açısından diğer yazmalardan farklılık gösterdiği gibi rengiyle de diğer yöredeki yazmalardan ayrılır. Bu konuda kaynak kişi şu bilgileri aktarmıştır:

Bu yazma aslında Bartın’la özdeşleşmiş bir örtü, kültür ve sonrasında zanaat olmuş. Siyah zemin üzerine büyük dallı güllü desenler ve dikdörtgen yazma başka yörede yok. Bartınlı kadınlar özellikle siyah zemin istemiş. Arz talep işi aslında. Ustalar da onların istediği renk ve desenlerde basmış. Bartınlı kadınlar daha çok allı güllü, büyük güllü desenli ve mutlaka siyah zemin üzerine desen talep etmişler (KK-3).

Anadolu'nun diğer bölgelerindeki yazmalarda genellikle beyaz veya açık renkli zeminler tercih edilirken, Bartın yazmalarında siyah zemin kullanılması yöreye has bir yazma olmasının diğer bir kanıtıdır. Bu farklılıkların nedenlerini o çevrenin coğrafi koşullarında ve halkının yaşantılarında aramak gerekmektedir; çünkü Bartın çevresindeki illere baktığımızda Karadeniz bölgesi, özellikle Kastamonu yazmalarında da siyah rengin hâkim olduğu görülmektedir (Öz, 2022, 1540). Bartın’da olduğu gibi bu yörelerde de beyaz zeminli yazmalar da basılmakla birlikte yamanın motiflerinde kırmızı, sarı ve yeşil renkler kullanılmıştır. Ama gaba yazma örneğinde olduğu gibi bu yörelerde kullanılan yazmalarda siyahın geleneksel bir renk anlamı kazanmış olduğunu söyleyebiliriz. Bu siyah zemin, yazmalara kendine özgü bir görünüm verirken aynı zamanda yörenin kültürel geçmişinin ve geleneklerinin izlerini yansıtmaktadır. Yörenin tek yazmacısı olan Servet Çınçın, çocukluğunda dedesinin annesinden dinlediği “siyah rengin efsanevi hikâyesi”ni şöyle aktarmıştır:

Geçmişte Bartın’da Rumlarla birlikte yaşandığı dönemde Hıdrellez akşamları «tepeycük» denen bir geleneği birlikte yerine getirirlermiş. Çocuklar sepetleriyle ev ev dolaşarak hediyeler alırlar, birlikte ateş yakıp «Bitlerim pirelerim gavurlara gitsin...» diye şakalaşıp ateşten atarlarmış. Ateşten atladıkları sırada da ellerinde bir demet çiçeği gökyüzüne doğru savururlarmış. Ermeni yazma ustası, gece karanlığında çiçeklerin ay ışığında gökyüzündeki uçuşundan sihirli, büyülü bir masaldan çıkma sahne gibi etkilenir ve gördüğü o sahneyi eve gider gitmez bir desene çevirir. Ağaçtan kalıplar yapar. Gecenin karanlığı “Bartın yazması”nın rengini, üzerindeki büyük allı güllü çiçekler de gökyüzüne savrulan çiçek demetini simgeler... (KK-1).



Görsel 6 Gaba Yazma Çiçek Deseni ve Renkleri

Bununla birlikte motiflerde genellikle kırmızı, sarı ve yeşil renkler tercih edilmiş. Yöredeki kadınlar bu renkler dışındaki renklerle yapılan yazmaları hiçbir zaman talep etmemiştir. Bartınlı kadınların arzına göre yazma desen ve renkleri şekillenmiştir. Bu nedenle de ustalar geleneksel formların dışına çıkmamıştır (Kayabaşı & Söylemezoğlu, 1996, 366). Yazmadaki renkler yöre kadınları açısından ise kadınların sosyal statülerini ve kimliklerini ifade etmelerinde önemli bir rol oynamıştır. Örneğin; evli bayanlar sokağa çıkarken siyah yazma kullanırken bekârlar daha çok açık renk tercih etmişlerdir. Kaynak kişi konuyla ilgili şu bilgileri vermiştir:

Ellili yaşlardaki kadınlar her zaman siyah zemin gaba yazmayı tercih etmektedir. Bartın yazması da denilen siyah zemin özellikle hane halkının en büyüğü, en yaşlı kadınları tarafından kullanılmaktadır. Bu “Evlendim, sevdiğime kavuştum. Bekar değilim. Çocuklarım var, bu bir matem değil” anlamlarına gelirken “Doğuşun, samimiyetin, gençliğin, güneşin sembolü” anlamlarına gelen beyaz zemin yazma daha çok bekâr ve genç kızlar tarafından tercih edilmektedir (KK-1).

Bartın yazmalarında kullanılan desenler ve renkler yöre halkının kültürel inançlarını, yaşam tarzlarını ve estetik anlayışlarını yansıtmıştır. Bu nedenle yörede yazmalar, sadece birer eşya değil, aynı zamanda duygusal ve kültürel anlamlar taşıyan birer sembol ifadesi olmuştur.

Bartın’ın Kültürel Değeri: Bartınlı Kadınların Mantosu

Türk kültüründe yazma, geçmişten günümüze kadınların zarafetini, saygınlığını ve geleneklere bağlılığını simgelemiştir. Anadolu kadınının örtünme ihtiyacını karşılayan yazmalar bazen bir dinin sembolü olmuş bazen de süslenme aracı olarak kullanılmıştır. Geleneksel gaba yazma, Bartın kültüründe önemli bir yere sahiptir. Geçmişte kadınlar tarafından günlük yaşamda ve özellikle dışarıya çıkarken örtündükleri gaba yazmalar, günümüzde de yörenin kültürel mirasının bir parçası olarak değerini korumaktadır. Bu yazmalar, aynı zamanda kadınların sosyal yaşamda birbirleriyle bağ kurmasına, dayanışma içinde olmasına ve kültürel değerlerini yaşatmasına katkı sağlamıştır.

Bartın’ın kültürel mirasının önemli bir parçası olan gaba yazmalar, yörenin kadınları tarafından yüzyıllardır kullanılan, geleneksel yöntemlerle üretilen ve özgün desenleriyle dikkat çeken bir tür örtü olarak kullanılmıştır. Bu nedenle de ustalar tarafından 90x140 ebatla dokuz dallı ile 100x150 ebatla on iki dallı olarak iki farklı boyutta üretilen gaba yazma, yörede “Bartınlı kadınların mantosu” olarak ifade edilmektedir (Çınçın, 2018, 74).



Görsel 7 Bartın Köylü Pazarında Gaba Yazmalı Kadın Görseli

Bu yazma yöre kadınları için sadece bir aksesuar değil, aynı zamanda yörenin kültürel kimliğini, estetik anlayışını ve sosyal yaşamını yansıtan önemli bir sembolü olmuştur. Yörede Bartınlı kadınların mantosu olarak ifade edilmesinin nedeni kaynak kişiler tarafından şu şekilde açıklanmaktadır:

Eski çarşaf ve ebaniye gibi örtüler kalkınca onların büyüklüğünde olan gaba yazma Bartınlı kadınlar tarafından aynı amacı görmek için kullanılmış. Sekiz dallı, on iki dallı ebatlarda kolların da kapandığı büyüklükte bir yazma düşünün. Bartın kadınının bir mantosuymuş gibi üzerine aldığı vücut hatlarını kapattığı bir örtü. Bartın yazması bu şekilde üretilmiş ve satışa sunulmuş (KK-3).

O zamanlar başı açık gezen yoktu. İnce yazmalar ev içine kullanılırken kalın olan gaba yazmalar sokağa çıkarken kullanılırdı. Büyük devrimler başlayınca eşarp gibi örtünmeye başladık ve zamanla üretimi bitti. Onu örtmeyince Bartınlı kadınlar çarşıya pazara çıkmazdı (KK-2).

Eskiden kadınların dışarıya çıkarken üzerlerine aldıkları ebaniyeler kalktıktan sonra Bartınlı kadınlar gaba yazmaları, büyük ebatta ve kalın bir örtü olduğu için ebaniye yerine kullanmaya başlamışlardır. Büyük ebatta olmasından yararlanan yöre kadınları dışarıya çıkarken kol ve üst giyimlerini örtmek için kullanmışlardır. İlk zamanlar diğer yörelerde olduğu gibi başörtüsü olarak değil örtü gibi kullandıkları için Bartınlı kadınların mantosu olarak anılmaktadır. Ancak zamanla kadınların sokakta kapanma şekilleri ve yazmanın kullanım alanları değişmiştir. Gaba yazmanın boyutları da küçülmüştür. Ama hiçbir zaman 1.20'nin altına düşmemiştir (KK-1).

Bartınlı kadınların mantosu olarak bilinen gaba yazma, yörede geçmişten günümüze kadın giysilerinin ayrılmaz bir parçası, tamamlayıcısı ve en önemlisi de kültürel mirasının önemli bir parçası olmuştur. Bu yazmalar, aynı zamanda kadınların sosyal yaşamda birbirleriyle bağ kurmasına, dayanışma içinde olmasına ve kültürel değerlerini yaşatmasına katkı sağlamıştır. Bartın'a özgü desenleri, renkleri ve teknikleriyle diğer bölgelerdeki yazmalardan ayrılan bu yazmalar, ilin özgün ve zengin kültürel dokusunu canlı tutmaktadır.

Aitlik duygusu, sokakta Bartınlı olmanın ifadesi, birlik görüntüsünün bir yansıması olan gaba yazma günümüzde daha çok köylü kadınlar tarafından kullanılmaya devam etmektedir. Yöresel kimliğin bir göstergesi olarak en güzel örnek pazarcılık yapan köylü kadınlarının Bartın'ın diğer kültürel bir değeri olan Galla Bazarı'na giderken başlarına mutlaka bu yazmayı takmaları gösterilebilir (KK-1). Geçmişten günümüze kullanım alanına bağlı olarak boyutlarında değişmeler olsa da desen ve renklerinde hiçbir değişiklik olmadan günümüze kadar gelmeyi başaran bir kültürel unsurdur. Gaba yazmadaki desen ve renkler yörede sadece yazmalarda değil yorgan yüzlerinden gelin bohçalarına kadar birçok ürünü süslemek için kullanılmaktadır. Bu konuda kaynak kişi şu bilgileri vermiştir:

Gaba yazma ile bir dönem perdeler, yelekler yapıldı. Daha sonra yazma elbiseler moda oldu. Şu anda yazlık evlerde masa örtüsü, perde gibi ürün çeşitliliği ile devam ediyor. Ama bugün örtünme ihtiyacı tercih edenler başörtüsü ile daha küçük ebatlar kullanmayı tercih ediyorlar. Şu an kolları örtecek derecede örtünme de tercih edilmiyor. Geleneksel gaba yazmanın kullanım alanı bitti (KK-3).

İlin en önemli kültürel unsurlarından olan gaba yazma, dönemin yaşantısını ve duygularını yansıtan yörenin manilerine de yansımıştır:

Başımda yazma bağlı
Yazmanın dalı allı
Epeydir gelemedim
Yollarım oldu karlı...

Yazmada dallar olsun,
Dallar güneşte solsun
Üstüme yar seversen
İki gözüy kör olsun... (Çilsüleymanoğlu, 1996, 669-971).

Gaba Yazmanın Gelecek Nesillere Aktarımına Yönelik Öneriler

Geleneksel sanat ürünleri genellikle ortaya çıktıkları zamanın ihtiyaçlarına göre tasarlanmıştır. Yazmacılık sanatı incelendiğinde baskı yapılan ürünlerin sofrası bezi, bohça, yorgan yüzü gibi günümüzde kullanım geçerliliğini yitirmiş ürünler olduğunu görmekteyiz. Bu açıdan tasarımcıların gelenekselden ilham alarak yeni uygulamalar ve tasarımlar gerçekleştirmesi yazmacılık sanatının sürdürülebilirliği için önemli bir adım olabilir (Caferoğlu, 2021). Bunun için akademik iş birliği ile üniversitelerin ilgili bölümlerinden destek alarak geleneksel tekniklerin günümüz teknolojisinin imkânlarıyla birleştirilmesi ve güncel kullanım eşyalarını yeniden tasarlanmasıyla yazmacılık sanatının tekrar canlanması sağlanabilir.



Görsel 8 Gaba Yazmalı Bez Bebek

Geleneksel gaba yazma motifleri, özünü kaybetmeden modern tasarımlara uyarlanarak çağın ihtiyaçları doğrultusunda giyim eşyalarında, çantalarda, ev dekorasyon ürünlerinde ve aksesuarlarda kullanılabilir. Bu sayede yeni kullanım alanları yaratılarak gelecek kuşaklara aktarılmasına katkı sağlanmış olur. Bununla birlikte modernize tasarımlar uygulanan gaba yazma turistik bir ürün olarak değerlendirilebilir ve geleneksel desenleri hediye eşyalarına uyarlanarak bölge turizmine katkı sağlanabilir.

Birçok aşamadan geçerek yapılan ve oldukça zor bir el sanatı olan yazmacılık, teknolojik gelişmelerin sonucu seri üretime geçilmesi, yetiştirilecek yeni ustaların bulunamayışı gibi nedenlerden dolayı yörede tamamen unutulmuş durumdadır. Bu sanatı yeni nesile öğretecek, aktaracak hayatta kalan bir usta bulunmamaktadır. Bartın'da yazmacılık mesleğini yeniden canlandırmak ve yaşatmak için ustalar yetiştirilebilir. Bunun için ilk olarak gençlerin bu alana ilgisinin çekilmesi gerekmektedir. Dijital platformlar günümüzde gençlerin dikkatini çekmede ve onlara ulaşmada ilk olarak tercih edilebilecek yollardan biri olabilir. Sosyal medya

aracılığıyla geniş kitlelere ulaşılabilir. Ustaların deneyimlerini genç nesillere aktarabileceği eğitim programları düzenlenebilir. Bu sorun Halk Eğitim Merkezlerinde yeni ustaların yetişmesiyle gerçekleştirilebilir. Ayrıca sanat okullarında gaba yazma teknikleri üzerine atölyeler ve kurslar açılabilir.

Sadece genç nesil değil halkın da bu konuda bilinçlendirilmesi gerekmektedir. Kurslara halkın katılımının teşviki için seminerler, konferanslar ve bilgilendirme toplantıları düzenlenebilir. Kaynak kişilerle yapılan görüşmelerde de ortak fikir olarak sunulan “geleneksel bilgiyi aktarabilecek yeni ustaların yetiştirilmesi” amacıyla eğitim programları düzenlenmesi ilk olarak yapılması gereken çözümler arasındadır: “Bu zanaatın tekrar canlanması için ilk önce karın doyurması gerekiyor. Dedem çocuklarını, babam da bizi bu zanaat sayesinde bizi doyurdu ve okuttu. Ayrıca Halk Eğitim Merkezleri ustaların yetişmesi için elinden geleni yapmalı.” (KK-3)

Diğer yörelerde olduğu gibi Bartın’da da yazma baskı sanatının genç nesiller tarafından tercih edilmemesinin en önemli sebeplerinden biri ustaları ekonomik kazanç olarak tatmin etmemesidir. El sanatlarının unutulmaması için günümüzde gaba yazma üreticilerine maddi ve manevi destek sağlanması elzemdir. Ürünlerin pazarlanması, atölyelerin iyileştirilmesi ve eğitim programlarına katılım konusunda destek verilerek yazma baskı sanatının tekrar tercih edilen meslek haline gelmesi sağlanabilir. Aynı zamanda geleneksel yazma baskı sırasında boyaların çıkmaması için kullanılan anilin gibi zehirli boya karışımları yerine günümüz teknolojisinden yararlanılarak daha basit ve kolay üretimle geleneksel baskı sanatı yörede tekrar canlandırılabilir.

Kurslarda söz konusu kültürel unsurlarla ilgili sadece teknik becerilerin değil aynı zamanda toplumun kültürel değerlerinin ve yaşam biçimlerinin de aktarılması yörenin kültürel belleğinin yaşatılması açısından çok değerlidir. Bilinçli tüketen bir nesil yetişmesiyle geleneksel el sanatları ürünlerine değer veren ve bu ürünleri tercih eden bilinçli tüketicilerin varlığı yazmacılık sanatının sürdürülebilirliği için önemlidir. Burada müzelerin rolü de büyüktür. Şehir müzeleri yazmacılık sanatının tanıtımı, korunması ve gelecek nesillere aktarılmasında önemli bir rol oynayabilir.

Aynı zamanda gaba yazmanın ve yazma baskı sanatının sürdürülebilirliği için kültürel unsurların korunması, yaşatılması ve tanıtımı üzerine projeler geliştirilmesi gerekmektedir. Bu açıdan eğitim, farkındalık yaratma, destek mekanizmaları ve modern yorumlar gibi farklı yaklaşımları ele almada yerel yönetimlere ve sivil toplum kuruluşlarına (STK) da bu süreçte önemli görevler düşmektedir.

Yazma baskılar, Anadolu'nun somut olmayan kültürel mirasının önemli bir unsurudur. Bu mirasın korunması ve gelecek nesillere aktarılması, kültürel kimliğin devamlılığı açısından büyük önem taşımaktadır. Somut Olmayan Kültürel Miras Sözleşmenin 2. Maddesine göre “koruma” terimi, somut olmayan kültürel mirasın yaşayabilirliğini güvence altına alma anlamına gelmekte olup belgeleme, araştırma, muhafaza, koruma ve geliştirme gibi yöntemleri içermektedir. Bu amaç doğrultusunda ülkemizde Somut Olmayan Kültürel Mirası Envanterleme çalışmaları başlatılmış olup bu çalışmalar illerde İl Kültür ve Turizm Müdürlüklerinin koordinasyonunda oluşturulan il tespit komisyonları aracılığıyla yürütülmektedir (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2014, 13). Ancak Bartın’da yazma baskı sanatı atölyeleri aktifken ve ustaları hayattayken çalışma yapılmadığı için maalesef bu geleneksel el sanatı ulusal envanterine kayıt edilememiştir. Bu nedenle ilde en kısa zamanda bir proje hazırlanarak örnek bir yazma baskı atölyesi kurulması gerekmektedir. Örnek atölye çalışması, bugün tamamen unutulmuş yazmacılık mesleğini canlandırabilmek ve gelecek kuşaklara aktarabilmek için en öncelikli çözümlerden biridir.

Genel Değerlendirme ve Sonuç

Geçmişte Bartın’da yapılan geleneksel ağaç baskı yazma sanatı renk, motif ve özgün desenleriyle yöreyi bu sanatla uğraşanların merkezi konumuna getirmiştir. Diğer tüm el sanatlarında olduğu gibi geleneksel el baskısının emek ve ustalık gerektiren bir el sanatı olması,

yazmacılıkta ustaların yetiştirecek çırak bulamamaları ve yaşanan teknolojik gelişmeler sonucunda geleneksel yazmacılığın sürdürülebilirliği mümkün olmamıştır.

Günümüzde küçük yazma atölyelerinin fabrikasyon seri üretime yenik düşmesi ve değişen tüketim alışkanlıkları nedeniyle yörenin en önemli el sanatlarından biri olan ağaç baskı yazma sanatı zaman içinde kaybolmuştur. Bartın'da yazmacılık, nesilden nesile aktarılan bir gelenek olmuştur. Bu aktarım süreci hem teknik becerilerin hem de kültürel değerlerin yaşatılmasını sağlamıştır. Ancak atölyelerin kapanması ve zaman içinde bu sanatı aktarabilecek ustanın hayatta olmaması nedeniyle birçok bilgi de bu süreçte kayıt altına alınmadığı için zaman içinde yok olmuştur.

Bununla birlikte yörede yazma baskı sanatını devam ettiren atölyelerin kapanmasıyla Bartınlı kadınların mantosu olarak bilinen ve yöreye özgü olan gaba yazma basan usta kalmaması da bir diğer kültürel unsurun yaşatılmasını etkilemiştir. Ayrıca modernleşme ile birlikte gaba yazmanın kullanım alanları daralmış ve değişmiştir. Artık sadece birkaç meraklısı tarafından kullanılan geleneksel gaba yazma da yok olmak üzeredir.

İlin kültürel kimliğinin ve kadınların sosyal yaşamının önemli bir parçası olan bu yazmalar, geleneksel el sanatlarının bir örneği olarak kültürel mirasın yaşatılması ve gelecek nesillere aktarılması açısından büyük bir öneme sahiptir. Siyah zemin üzerine büyük çiçek motifli, dikdörtgen olma özellikleri Bartın yazmasına karakteristik bir görünüm kazandırmakla birlikte bölgenin özgün estetik anlayışını yansıtmıştır. Yörede geçmişten günümüze kadın giysilerinin ayrılmaz bir parçası, tamamlayıcısı ve en önemlisi de kültürel kimliğin önemli bir parçası olan Bartın yazmasının gelecek kuşaklara aktarılması ve unutulmaması için bazı girişimlerde bulunulması gerekmektedir. Bu bağlamda kültürel mirasın korunması ve sürdürülebilir üretim gibi yaklaşımlar, yazmacılık sanatının geleceği için önemli fırsatlar sunmaktadır. Modern sanat ve tasarım alanlarında yeniden yorumlanarak farklı kullanım alanları yaratılması bu fırsatlardan sadece biridir. Özellikle gaba yazma üzerindeki desen ve motifler özgün biçimleriyle yeni tasarımlara uyarlanarak çağın ihtiyaçları doğrultusunda giyim eşyalarında, çantalarda ve aksesuarlarda kullanılabilir. Bu sayede yeni kullanım alanları yaratılarak gelecek kuşaklara aktarılmasına katkı sağlanmış olur. Böylece modernize tasarımlarla gaba yazma turistik bir ürün olarak değerlendirilebilir ve geleneksel desenleri hediyelik eşyalara uyarlanarak bölge turizmine katkı sağlanabilir.

Bartın'da kendine özgü bir kimlik kazanmış ve toplumun önemli bir parçası haline gelen yazma baskı sanatı ve geleneksel gaba yazma günümüzde zorlu bir süreçten geçse de bu kültürel unsurların korunması ve gelecek nesillere aktarılması için Halk Eğitim Merkezlerinde yeni ustalar yetiştirilmesiyle geçmişte olduğu gibi yöre için yine ekonomik anlamda bir gelir kaynağı oluşacaktır.

Bartın'ın geleneksel gaba yazma sanatının geleceğe aktarılması ve modern dünyaya uyum sağlaması için yukarıda belirtilen önerilerin bir arada uygulanması önemlidir. Bu sayede hem kültürel miras korunabilir hem de yazma sanatı güncel ve canlı tutularak gelecek nesillere aktarılabilir.

Sonuç olarak; bir zamanlar yazmalarıyla tanınan ve ağaç baskı yazma sanatının yapıldığı şehirlerden biri olan Bartın'da yazmacılık sadece bir el sanatı olmanın ötesinde, kültürel mirasın taşıyıcısı, sanatsal yaratıcılığın ifadesi, toplumsal ilişkilerin yansıması ve ekonomik bir faaliyet olarak çok yönlü bir öneme sahiptir. Bu sanatla birlikte geleneksel gaba yazmanın korunması, yaşatılması ve gelecek nesillere aktarılması yörenin kültürel mirasının devamlılığı için büyük önem taşımaktadır.

Kaynakça

Arıoğlu, İbrahim Ethem; Atasoy, Özlem. "Somut Olmayan Kültürel Miras Kapsamında Geleneksel El Sanatları ve Kültür ve Turizm Bakanlığı". *Turkish Studies*, 10/16 (2015): 109-126.

Atukeren, Murat. “Türk Yazmacılık Sanatının Tarihsel Gelişiminde Tahta Kalıp Bartın Yazmacılığı”. *6. Uluslararası Güzel Sanatlar Sempozyumu*, (Nisan 2019): 215-227.

Aydın, Nazmiye. “Trabzon’da Son Yazmacı Aileler ve Yazmacılığın Yaşatılmasında Örnek Bir Model: Karadeniz Teknik Üniversitesi Yazma Baskı Atölyesi”. *Karadeniz İncelemeleri Dergisi*, 23 (2017): 219-250.

“Bartın HEM”. Bartın İşi Tel Kırma, Bartın: Sürat Matbaacılık, 2011.

Caferoğlu, Müge. “Grafik Tasarım ile Yazmacılık Sanatının Yaşatılmasına Dair Bir Tasarım Projesi”. *Journal of Social and Humanities Sciences Research*, 8/73 (2021): 2044-2058.

Çinçin, Erdenay. *Bartın Yazmaları, Ustaları ve Tarihçesi*. Bartın: Bartın Belediyesi Kültür Yayınları, 2018.

Çilsüleymanoğlu, Selahattin. *Bartın Halk Kültürü*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1996.

“Kültür ve Turizm Bakanlığı”. Geçmişten Geleceğe Yaşayan Kültür Mirasımız, Türkiye Somut Olmayan Kültürel Miras Ulusal Envanteri. Ankara: Özyurt Matbaacılık, 2014.

Öz, Naime Didem. “Geleneksel Yazmacılık ve Hürriyet Yazmalar”. *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, 9/4, (Aralık 2022): 1534-1551.

Sesli, Yasemin. “Serigrafi Baskı Temel Terimlerinin Tanımlanması”. *Avrasya Terim Dergisi*, 12/1 (2024): 15-22.

Sözen, Metin; Tanyeli, Uğur. *Sanat Kavram ve Terimleri Sözlüğü*. Adana: Remzi Kitabevi, 2011.

Sözlü Kaynaklar

KK-1: Servet ÇİNÇİN, 1959, lise, yazmacı, İstanbul, 19.03.2025.

KK-2: Gülşen ABACI, 1939, ilkokul, yazmacı, Göçkün Köyü/Bartın, 28.03.2025.

KK-3: Erdenay ÇİNÇİN, 29. 6. 1988, lisans, öğretmen, Bartın, 24.03.2025.

Görsel Kaynaklar

Görsel-1: Elif Tuzcuoğlu Yiğit (Folklor Araştırmacısı) Kişisel Arşiv

Görsel-2: Elif Tuzcuoğlu Yiğit (Folklor Araştırmacısı) Kişisel Arşiv

Görsel-3: Elif Tuzcuoğlu Yiğit (Folklor Araştırmacısı) Kişisel Arşiv

Görsel-4: Elif Tuzcuoğlu Yiğit (Folklor Araştırmacısı) Kişisel Arşiv

Görsel-5: Elif Tuzcuoğlu Yiğit (Folklor Araştırmacısı) Kişisel Arşiv

Görsel-6: Elif Tuzcuoğlu Yiğit (Folklor Araştırmacısı) Kişisel Arşiv

Görsel-7: Elif Tuzcuoğlu Yiğit (Folklor Araştırmacısı) Kişisel Arşiv

Görsel-8: Elif Tuzcuoğlu Yiğit (Folklor Araştırmacısı) Kişisel Arşiv